

Bibliotecile - terapeuții societății contra infodemiei

Svetlana UCRAINCIUC,
Biblioteca Națională a Republicii Moldova
s.ucrainciuc@bnrm.md

Rezumat: Odată cu apariția pandemiei de Covid-19, oamenii sunt expuși la o adevărată invazie de știri false, numită de Organizația Mondială a Sănătății - infodemie. Toată lumea se confruntă în fiecare zi cu o mare varietate de zvonuri, rapoarte false, oferte și promisiuni. O mare parte din aceste informații pot fi periculoase pentru sănătate. Bibliotecile sunt instituțiile credibile care pot face o distincție între conținutul ilegal și conținutul dăunător, dar și legal. Anume bibliotecarii trebuie să comunice comunității pe care o servesc despre pericolul infodemiei.

Cuvinte-cheie: bibliotecă, infodemie, Covid-19, știri false.

Civilizația, în prezent, se confruntă cu o dilemă care pune în joc bunăstarea, sănătatea și viața oamenilor. COVID-19 a fost un șoc pentru societate, din momentul ce mulți dintre noi am crezut că pericolul epidemiilor, războaielor, foametei și consecințele acestora sunt în istorie. Pandemia ne reamintește acest lucru și de data aceasta, toată puterea de concentrare a planetei se raportează la apariția noului coronavirus SARS-COV2, un tip de coronavirus despre care la momentul apariției nu se știau prea multe. Ne-am conformat situației date și încă continuăm să o facem; deoarece nu am fost pregătiți pentru o astfel de încercare, avem de învățat și de îmbunătățit multe lucruri.

Thermographic images are being used in airports in Indonesia to monitor arrivals for symptoms of coronavirus.
Photograph: Zikri Maulana/SOPA

Ca în orice eveniment de asemenea amploare, apar multe informații false pentru a manipula cu societatea. În Republica Moldova, ca în tot restul lumii, coronavirusul este laitmotivul principal al știrilor false ce slujesc drept momeală pentru persoanele ce cad lesne în capcana unor campanii de dezinformare, gândite să genereze panică, tensiuni ori conflicte sociale.

Serviciul de Informare și Securitate a blocat peste 50 de site-uri care furnizează știri false în condițiile stării de urgență, precizând într-un comunicat oficial că respectivele site-uri

generatoare de fake-news sunt administrate anonim și nu sunt înregistrate în calitate de difuzori de informații. Mai mulți observatori au remarcat că în lista portalurilor blocate nu se regăsește niciunul de limba rusă

Din cauza panicii și a știrilor false, ne aflăm într-o nebuloasă și nu știm cum vor evolua lucrurile. Avem multă informație, dar problema este să o triem.

Facebook afirmă că a reușit să stârpească 80% din știrile false privind virusul. Dar chiar acceptând informația oficială, înseamnă că rămân 20% din *fake news* circulând în jungla virtuală, ceea ce pentru o platformă cu 2,5 miliarde de utilizatori este enorm.

Facebook, Google, LinkedIn, Microsoft, Reddit, Twitter și YouTube au anunțat că lucrează împreună pentru a combate epidemia de fake news. Dar eficacitatea va fi relativă, pentru că o platformă precum WhatsApp, de exemplu, cu două miliarde de utilizatori, rămâne secretă, cu conținutul protejat.

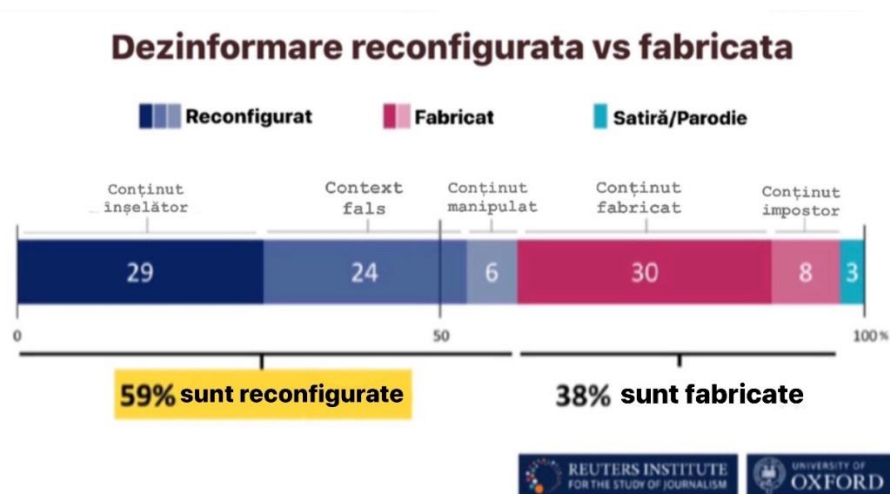
Ce este infodemia?

Termenul de infodemie a fost lansat recent de Organizația Mondială a Sănătății cu referire la criza creată de noul coronavirus și care e însoțită de o „infodemie” de știri denaturate. Pe măsură ce lucrurile au evoluat, au fost impuse măsuri de distanțare socială, singurele eficiente în lipsa unui vaccin sau a unui tratament, au apărut știrile false care au propagat informații ce amenință respectarea măsurilor impuse de autorități.

Deci infodemia este [*o supraabundență de informații, unele corecte, altele nu, care bombardează oamenii în momentul în care au mult mai multă nevoie de informații*].

Este prima oară când se vorbește despre o infodemie la nivel global, ne-am mai confruntat cu infodemii, însă noutatea este faptul că avem o infodemie creată la nivel global.

Cercetările realizate de **Institutul Reuters** din cadrul **Oxford University**, arată că în ceea ce privește formarea știrilor false, cea mai mare parte (59%) din dezinformare implică diverse forme de reconfigurare a știrilor, proces în care informațiile existente și deseori adevărate sunt reconfigurate, recontextualizate sau reelaborate. 38% dintre știri au fost complet fabricate. Conținutul manipulat include „falsuri ieftine” produse cu metode simple. Știrile false reconfigurate reprezintă 87% din interacțiunile din social media (utilizate în eșantion), iar conținutul complet fals, fabricat, doar 12% [1].

Dezvoltarea rețelelor sociale și a motoarelor de căutare a creat un context unic în istoria umanității: circulația informației concurează cu circulația reală a virusului SARS-CoV-2.

Conform unui studiu publicat în *Science Magazine* în anul 2018, știrile false se răspândesc de aproximativ 10 ori mai repede pe rețelele de socializare decât cele reale, fundamentate, presa căzând în capcane în goana după audiență [6].

O platformă de știri care se respectă ar trebui să evite diseminarea de informații neverificate, ar trebui să consulte numai surse oficiale și să evite afirmațiile care pot induce stări de panică, de aceea Organizația Mondială a Sănătății colaborează cu marile corporații Google și Facebook, pentru a fi prima sursă de informare despre modalitatea de transmitere a noului coronavirus, conform indexării Google.

În această campanie de combatere a infodemiei s-au antrenat toate instituțiile și toate țările lumii: SIS, OMS, mass-media, guvernele, marii giganți ai internetului Google, Facebook, etc. Majoritatea din ei au elaborat legi, amendamente, au închis portaluri, „au curățat” internetul de informații false, au informat publicul.

Ce fac bibliotecile?

Rolul primordial al bibliotecilor este de a educa societatea și a-i ajuta să poată delimita informația corectă de cea falsă și mai apoi să le ofere conexiuni spre informații veridice în comparație cu celelalte instituții care se axează mai mult pe combaterea informațiilor false și care peste noapte apar iar pe alte portaluri, bibliotecile trebuie să ajute utilizatorii să selecteze grâul de neghină.

Situația e reglementată de faptul că bibliotecile se bucură de o încredere ridicată din partea cetățenilor și totdeauna s-au condus de informații corecte și verificate și nu au trădat așteptările acestora.

Cum transformăm lebedele negre în lebede albe?

[„*Lebăda neagră*”, este o teorie filosofică de Nassim Nicholas Taleb se referă la evenimentele neașteptate ce au consecințe și impact major, și care au un rol dominant în istorie. Aceste evenimente extreme, atunci când sunt privite colectiv, au roluri mult mai importante decât evenimentele normale. *Lebăda neagră* este o metaforă exactă pentru a milita împotriva necunoscutului, abstractului și incertitudinii imprecise, prin identificarea zonelor vulnerabile „transformăm lebăda neagră într-o lebedă albă” [3].

Bibliotecile sunt cele mai reprezentative instituții de cultură ca număr, dar și ca oportunități de dezvoltare socială din Republica Moldova, iar pentru combaterea infodemiei este necesară o comunicare corectă și asumată, dar și activități concrete și rapide.

Approape în fiecare localitate din țară activează bibliotecari care pot informa și orienta populația. Bibliotecile trebuie să promoveze informații veridice despre virusul COVID-19 și să combată informațiile false. Ca prioritate este necesitatea de a învăța membrii comunității cum să evalueze, să filtreze informația și să ajungă la conținuturile comune realității. Funcția de informare a bibliotecilor este prioritară la acest moment, iar bibliotecarii trebuie să ne instruiască cum să găsim informația, astfel încât să nu cădem pradă panicii, emoțiilor și falsurilor.

Metode de promovare a informației:

- **campaniile de promovare** care au ca obiectiv sau ca rezultat indirect educarea publicului, determinarea lui să adopte anumite comportamente și idei. Informarea corectă și completă prezintă vaccinul potrivit pentru virusul mediatic.
- **Programe de educare**- destinate diferitor vârste pot oferi abilități de selectare a informației prin educație mediatică, educație digitală, educație cetățenească, etc.

- **Programe de instruire** (în colaborare cu personalul medical) pentru reducerea efectelor negative (fizice și psihice) ale coronavirusului.
- **Diseminarea informației corecte, de calitate** și comunicarea „obiectivă” a evaluării riscurilor fără o interpretare subiectivă, public, prin mass-media, campanii de afișare, rețele de socializare etc.
- **Lista surselor de încredere pentru a informa despre noul coronavirus**

Ca o consecință a valului de știri false care a luat cu asalt nu doar platformele online de socializare, ci și platforma de căutare Google, compania s-a aliat cu Organizația Mondială a Sănătății, într-un efort comun de a oferi oamenilor informații corecte, din surse oficiale. Astfel, la căutarea cuvântului „coronavirus”, Google va afișa prioritar informațiile OMS. Și platforme precum Facebook, Twitter, YouTube, Tencent sau TikTok depun eforturi active în îmbunătățirea algoritmilor de filtrare a informației. Este o idee salutabilă și pentru biblioteci de a analiza și a propune liste cu surse de informații verificate.

Se poate spune că pandemia a închis ușile fizice ale bibliotecilor și a deschis larg ușile digitale. De fapt, odată aflate în afara zonei de confort, bibliotecile în multe cazuri au reușit să creeze noi scenarii sau, mai degrabă, au reușit să consolideze și să promoveze acele servicii digitale care fac parte din profilul lor, dar care nu erau întotdeauna bine cunoscute de public.

Un exemplu bun de urmat este cel de la Consorțiul sistemului de biblioteci Castelli Romani din Italia care a extins accesul la toate resursele digitale, cărți, reviste cu motto-ul frumos „Biblioteci închise, mințile deschise!”, astfel a făcut posibil de a utiliza serviciile digitale din confortul casei.

Situația de urgență reprezintă o oportunitate pentru biblioteci de a promova și a încuraja utilizarea mai multor servicii digitale și a făcut un salt major înainte în privința cetățeniei digitale, plasând biblioteca printre actorii vitali din societate.

Bibliotecile au fost totdeauna un spațiu de recreare, de „siguranță intelectuală”, de echilibru emoțional, sau după cum menționează în articolul „*Biblioteca în situații de criză*” dna **Vera Osoianu** ... „*a treia casă*” după casa propriu zisă și locul de studiu sau muncă. Vorbim, de asemenea, despre spațiile bibliotecii ca locuri sigure și bine reglementate unde utilizatorii, în special copiii se simt în siguranță și pot folosi timpul liber mai cu folos, decât în stradă sau în instituții cu diverse uzanțe. Este un alt mod de a scoate biblioteca în vâltoarea evenimentelor [5, p.1], deci un loc sigur, momentan doar virtual, unde toți utilizatorii pot primi „îngrijiri medicale” care constau din recomandări, informații și lectură utilă.

De-a lungul timpului s-au cunoscut multe opere artistice în care motivul principal era situația excepțională cu eroi care găseau soluții de a hotărî orice problemă. Cui nu-i plac poveștile Șeherezadei, sau basmele lui Wilhem Hauff? Dar Decameronul? Este o adevărată carte de epidemiologie. Situația este exact ca în zilele noastre: în 1347 epidemia de ciumă a pătruns în Europa din China pe cale comercială. În Florența zece tineri se retrag undeva la țară pe timpul epidemiei și își povestesc fiecare câte o istorie în fiecare seară- astfel 10 istorii în 10 zile s-au transformat într-un decameron. Nimeni nu s-a gândit la Decameron ca la o primă carte de comportament pe perioada de epidemie, Giovanni Boccaccio le recomandă eroilor să-și schimbe zilnic hainele, să aerisească încăperile, să mănânce cu măsură, să se retragă din oraș undeva în câmp liber, la natură [2].

Ce-ar fi dacă rolul lui Boccaccio de povestitor și epidemiolog l-ar lua biblioteca?

Efectele negative ale infodemiei sunt enorme și pot trece din planul virtual în viața reală: putem să avem de-a face cu linșaje, cu discriminări, cu faptul că oamenii ajung să nu mai fie tratați de medici, dar caută soluții miraculoase din internet, nu respectă restricțiile, pot avea depresii și instabilitate psihică. Infodemia poate duce chiar la o posibilă recesiune economică

pentru că oamenii au intrat în panică, întreaga lume ar putea să intre într-un gen de dificultate economică și ca urmare a panicii care a fost răspândită pe rețelele sociale.

Deoarece știrile se pot răspândi extrem de rapid - indiferent dacă sunt adevărate sau nu, bibliotecile trebuie să combată agitația și dezinformarea, aceasta fiind o prioritate absolută în contextul virusului. Informațiile false sunt foarte contagioase și de asemenea, pun în pericol viețile oamenilor.

Sursele sigure de informare sunt bibliotecile care au demonstrat de-a lungul timpului o credibilitate probată.

Referințe bibliografice:

1. BRENNEN, J. Scott, SIMON, Felix, HOWARD, N. Philip, Nielsen, Rasmus Kleis. Types, sources, and claims of COVID-19 misinformation [online]. [citată 11.05.2020]. Disponibil: <https://reutersinstitute.politics.ox.ac.uk/types-sources-and-claims-covid-19-misinformation>
2. CIOCOI Tatiana. Lumea de după corona, lecțiile lui Harari și învățământul la distanță [online]. [citată 10.05.2020]. Disponibil : <https://www.yLumea de după corona, lecțiile lui Harari și învățământul la distanță - 3 mln/ Tatiana Ciocoi>
Disponibil: <https://www.slideshare.net/rmbiblioteci/biblioteca-n-situatii-de-criz-vera-osoianu>
3. GUZGA, Florin. Teoria Lebedei Negre [online]. [citată 11.05.2020]. Disponibil: <https://www.descopera.org/teoria-lebedei-negre/>
4. Novel Coronavirus (2019-nCoV): Situation Report – 13, 2 February 2020. – 7 p. [online]. [citată 10.05.2020]. Disponibil : <https://www.who.int/docs/default-source/coronaviruse/situation-reports/20200202-sitrep-13-ncov-v3.pdf>
5. OSOIANU Vera. Biblioteca în situații de criză. [online]. [citată 09.05.2020].
6. SAFI, Michael. The disease always gets a head start: how to handle [online]. [citată 08.05.2020]. Disponibil: <https://www.theguardian.com/global-development/2020/jan/27/the-disease-always-gets-a-head-start-how-to-handle-an-epidemic-ebola-sars-coronavirus>
7. VOSOUGHI, Soroush, ROY, Deb, ARAL, Sinan. The spread of true and false news online
13. DOI: [10.1126/science.aap9559](https://doi.org/10.1126/science.aap9559). In Science. 09 Mar 2018: Vol. 359, Issue 6380, pp. 1146-1151 [online]. [citată 10.05.2020]. Disponibil : <https://science.sciencemag.org/content/359/6380/1146/tab-article-info>